

INTERVIEW MET PROF. JONGKEES

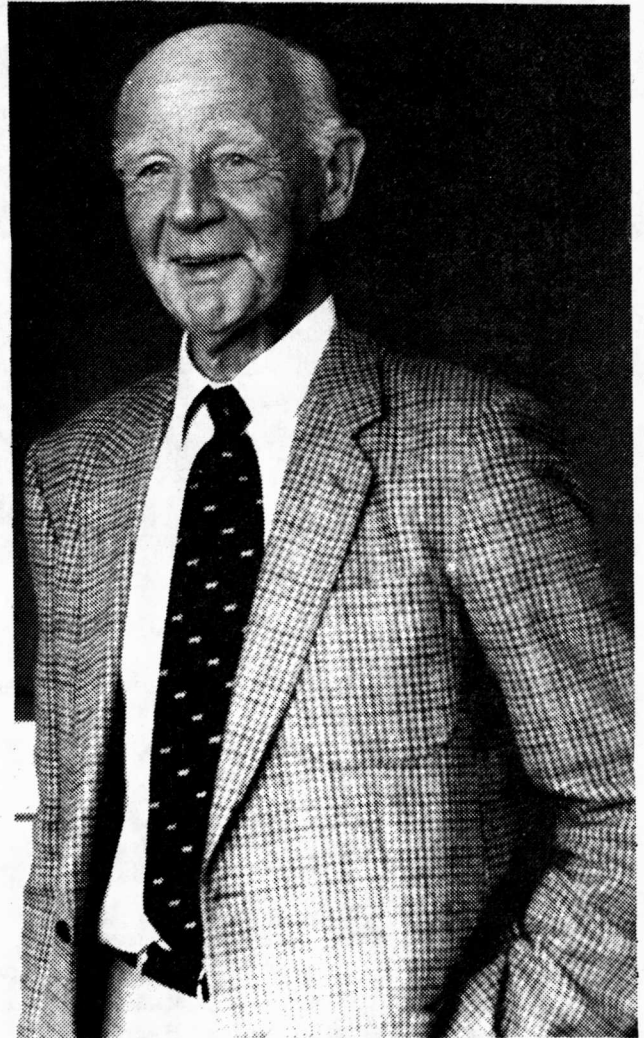
catrien santing

rob smits

Prof. dr. A.G. Jongkees werd op 14 juli 1909 in Amsterdam geboren. Hij studeerde in Utrecht bij hoogleraren als Oppermann en Kernkamp. In 1942 promoveerde hij cum laude op een proefschrift over Staat en Kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische hertogen, 1425-1477. Voor zijn promotie was hij werkzaam als leraar, erna werd hij assistent van Oppermann, wiens onderwijstaak hij in de cursus '45-'46 waarnam. In 1946 werd hij benoemd tot lector in de Middeleeuwse Geschiedenis te Groningen; zijn openbare les bij die gelegenheid handelde over Het koninkrijk Friesland in de 15de eeuw. In 1955 werd hij tot gewoon hoogleraar benoemd. Prof. Jongkees publiceerde vooral over de Bourgondische periode. In 1979 werd er ter gelegenheid van zijn emeritaat een congres gehouden over "Bourgondië en de Noordelijke Nederlanden". Hierna bleef hij nog twee jaar aan en wordt nu opgevolgd door prof. Vaughan.

- Hoe bent u er toe gekomen geschiedenis te gaan studeren?

Mijn "weg tot de historie"?, ja, ik kan het niet precies zeggen, maar het zat er al vroeg in hoor: mijn jeugdlectuur, boeken als Fulco de Minstreele en Het Slot aan den Hoef, tussen haakjes: dat gaat al de kant van de Middeleeuwen op, en verder mijn grootvader: die nam mij mee door oud-Amsterdam en die heeft ook wel mijn belangstelling gestimuleerd. Maar waarom het de Middeleeuwen zijn geworden, dat weet ik wel: dat is toch heel duidelijk gekomen toen ik Herfsttij van Huizinga had gelezen. Ach, dat vond ik zo iets moois, zo prachtig. Waarschijnlijk snapte ik er toen de helft nog niet van; je komt er pas later achter hoe geweldig rijk dat boek is. Maar ik werd al wel gegrepen en dat kwam niet in de laatste plaats door Huizinga's prachtige taal en stijl. Het heeft me gepakt en het heeft me gehouden. Vandaar ook dat ik kwam tot de Bourgondische tijd.

- U heeft in Utrecht gestudeerd bij Oppermann, die voorstander was van een grondige benadering van de bronnen, van een vrij technische aanpak. Was dat niet een tegenstelling: aan de ene kant het brede, culturele van Huizinga, aan de andere kant Oppermann met zijn Duitse aanpak?

Nee, mijn belangstelling ging de kant van Huizinga op, maar ik wist heel goed dat je dan de techniek, die je bij Oppermann kon leren, moest beheersen. Oppermann had een geweldig prestige in

Utrecht, onder studenten dan; want ze begrepen hem niet erg en juist daarom stond het geweldig wetenschappelijk en geleerd als je bij Oppermann studeerde. Dan voelde je je pas volwaardig historicus en keek je wat neer op lieden die achter Kernkamp of zo aanliepen.

Maar ik heb natuurlijk niet mijn hele studie alleen maar Middeleeuwen gestudeerd. Bovendien was ik eerst nog van plan, toen ik zo in de derde, vierde van het gym zat, om biologie te gaan studeren. Want, hoewel minder dan prof. Vaughan, ben ik een natuurliefhebber. En later, toen ik in de hogere klassen kwam, is dat vervangen door een belangstelling voor literatuur. En tóén was ik van plan om Nederlands te gaan studeren en dat heb ik gedaan ook: ik ben Nederlands gaan studeren, maar na een jaar ben ik omgezwaaid, d.w.z. het was het verleggen van een accent.

- U heeft het nog samen gestudeerd, Nederlands en Geschiedenis?

Ja, Geschiedenis hoorde bij dat Nederlands, alleen werd nu hoofdvak bijvak en bijvak hoofdvak. Daar heb ik geen spijt van gehad.

- En daarna heeft u bij Oppermann het vak geleerd?

Ja, Utrecht gold als het Mekka van de Mediaevistiek.

- Hoe was het contact met Oppermann?

Dat verliep wel eens moeizaam, maar dat kwam doordat hij stokdoof was. Verder sprak hij wel Nederlands (hij was Duitser), maar slecht, nog minder dan prins Bernhard. Hij gaf van die voordrachtscolleges waarbij hij dan binnenkwam, goedemorgen mompelde en meteen begon waar hij de vorige keer opgehouden was met het geven van dictaat, nou, en op een gegeven ogenblik, dan klonk zijn stem nog en de deur ging al dicht: hij was weg. Hij hield ergens middenin op. Dat was nou niet zo inspirerend. Overigens waren zijn kandidatencolleges heel anders.

- U bent assistent van Oppermann geworden?

Ja, in '42, na mijn promotie, voor een salaris van f100,- in de maand.

- Wat vond hij van uw werk over Bourgondië?

O, dat vond hij wel mooi. In dat proefschrift heeft hij alleen maar wat stilistische veranderingen aangebracht.

- Was hij ook wel een kenner van die tijd?

Nou nee, dat was hij niet, maar hij wist wel wat goed schrijfwerk was. Hij had merkwaardigerwijze een muzische inslag. Hij was bij wijze van spreken zo droog als gort, maar als je hem beter leerde kennen, dan merkte je dat hij twee hobbies had: de Franse roman uit de negentiende eeuw en de geschiedenis van de Duitse Burschenschaften. Maar hij schreef ook nog gedichten, hele tere en fijne, dromerige gedichtjes. Verder onthaalde hij vroeger weleens studenten bij hem thuis; je hoorde dat verhaal. Dat was heel prettig, daar werd dan een fles wijn gedronken, Rijnwijn natuurlijk, want hij kwam uit die streek. Maar dat was in mijn tijd al niet meer, hij was veel meer de kluizenaar van de Koningslaan.

- Hij was ook al vrij oud; u behoorde zeker tot zijn laatste generatie leerlingen?

Jazeker, ik ben de laatste die bij hem gepromoveerd is; in '42 was hij al over de 70, maar de faculteit had hem verzocht aan te blijven, omdat je tijdens de bezetting niet wist wie hem op zou volgen. Hij is gebleven tot september '44; toen was er grote paniek onder de Duitsers en is hij ook weggegaan. Dat was het laatste wat ik van hem gezien heb: helemaal verlaten in de wachtkamer van het station in Utrecht, als een soort landverhuizer.

- Maar hij had toch niets met de bezetting te maken?

Dat heb ik hem toen ook wel voorgehouden, maar nee hoor, want hij was bang voor de Amerikanen en voor negers die er dan zouden komen, daar had hij een grote vrees voor. Maar hij is in de oorlog helemaal "goed" geweest. Ik weet nog dat ik in de zomer van '40 bij hem op bezoek was om over mijn proefschrift te praten. Nou, toen hoorden we buiten wat gerammel en getrappel: er ging een colonne Duitse troepen met paarden en wagens voorbij en hij stond voor het raam te kijken. Ik dacht: "Dat moffenhart dat spreekt daar toch hè, dat vindt hij toch wel mooi".

Maar hij draaide zich om en zei: "Ach, na deze oorlog zullen de Nederlanders geen Duitse kindertjes meer in huis nemen (zoals na WO I). Hoe dát af zal lopen, en of ik mijn pensioen nog wel krijg?"

- Zullen we het nu verder over u hebben; u bent in '46 in Groningen gekomen?

Ja, ik heb er overigens niet naar gesolliciteerd, dat ging toen nog niet zo. Prof. Van Winter vroeg mij voor een gesprek in Amsterdam, waar hij zou spreken voor de Nederlands-Zuidafrikaanse Vereniging. Hij vroeg mij of ik er zin in had hier te komen als lector, nou, dat is een aanbod dat men niet zo gauw afwijst.

Later ben ik dus hoogleraar geworden, maar dat maakte niet veel uit; ja, in de naam en in het salaris, maar in de functie veranderde niets, behalve het lidmaatschap van de faculteit met de daaraan verbonden medezeggenschap.

- Uw openbare les in 1946 ging over Het koninkrijk Friesland in de vijftiende eeuw. U heeft bovendien nog wat artikelen over dat onderwerp gepubliceerd in De vrije Fries. Bent u daar nou verder nog mee bezig geweest?

Ja, ik heb die twee dingen gecombineerd en uitgebreid tot iets van zo'n 150 pagina's, maar ik ben er nooit toe gekomen het uit te geven; de laatste hand is er nog altijd niet aan gelegd. Een deel ervan heb ik gebruikt voor het verhaal dat ik twee jaar geleden in Westerland heb gehouden. (Aldaar vond het congres n.a.v. prof. Jongkees' emeritaat plaats. Diens rede ging over Charles le Téméraire et la souveraineté.) Maar ik hoop het geheel nog eens te publiceren.

Er is trouwens sprake van geweest mij bij mijn vertrek, net als bij prof. Waterbolk, een bundel van mijn geschriften aan te bieden, maar dat is er niet van gekomen en dat ligt aan mij: al die artikelen zouden natuurlijk herzien moeten worden en het is niet het meest aantrekkelijke werk om in je oude voetsporen terug te keren. Een afscheidscollege heb ik trouwens ook niet willen houden, omdat ik twee jaar geleden al een afscheid heb gehad en dat moet je dan niet nog eens overdoen. Een afscheidscollege is ook altijd een gelegenheid voor de vertrekkende om dank te betuigen, om terug te blikken op zijn leven, op zijn

studietijd en op zijn ambtstijd en verder om zijn gal te spuien over alles en nog wat en om zijn inzichten in de wereld uiteen te zetten. Nou ja, ze zitten er toch niet om te springen om dat van mij te horen.

- Maar die Burgundica, die komen er misschien nog wel?

Misschien wel ja.

- Heeft u niet nog meer in de la liggen?

Jawel, ik ben ook nog wel met andere dingen bezig. Het is niet zo dat ik nu ga zitten duimen draaien.

- Want we wilden graag ook iets weten over uw toekomstplannen. Kunnen we nog een paar boeken van u verwachten?

Een paar boeken, nou... Ik kan jullie wel vertellen wat de onmiddellijke plannen zijn: ik ben nu bezig met de voorbereiding van een speech die ik op de terugreis uit Italië, waarheen ik binnenkort op vakantie ga, in Mainz moet houden. Het gaat over het Hollandse Groot-Privilege en dan in het bijzonder over de vraag of in Holland en in Zeeland in die tijd uitzonderlijk particularisme aan de dag is getreden. Volgens mij is dat niet het geval, maar je vindt die opvatting overal: in de AGN schrijft Hugenholtz erover en in de nieuwe AGN zegt Jansen het weer. Die Nederlanders zouden zich helemaal op een afstand hebben gehouden van de overige Bourgondische gewesten. Daar speelt waarschijnlijk de gedachte doorheen dat je de aparte rol van Holland honderd jaar later, in de Opstand, daar al aan ziet komen. Verder heb ik nog plannen voor een boek over Bourgondische historiografie.

- U heeft daar ook over gesproken op het Huizinga-congres in 1972.

Inderdaad, over de geschiedschrijving over Bourgondië vóór Huizinga; iets in die geest wordt het. En verder wil ik iets doen over de rol die Bourgondië in de politiek heeft gespeeld, zo vanaf de achttiende eeuw. Met het concept Bourgondië is herhaaldelijk gewerkt, tot in de laatste oorlog zelfs, toen Rex in België, het Verdinaso en de NSB plannen hadden met een Bourgondië. Het moest dan iets

tussen Frankrijk en Duitsland in worden. In de Eerste Wereldoorlog vind je dat ook en natuurlijk in 1815 met Willem I. Dat is overigens nog te zien aan de Militaire Willemsorde, die hij heeft ingesteld, met daarin de Bourgondische vuurslag en het Andreaskruis; hij wilde zelfs weer met het Gulden Vlies aankomen, maar dat ging toch te ver. Over later tijd kun je mooi in het boek van Tamse lezen, daar komt die Bourgondische gedachte ook in voor. Dit is een kant van de zaak, weliswaar geen historiografie, maar toch hoe de geschiedenis in de actualiteit een rol kan spelen, kan worden uitgebuit.

- U vindt het overigens geen voorwaarde voor de geschiedschrijving, dat ze aansluit bij de actualiteit?

In zekere zin sluit de geschiedenis altijd bij de actualiteit aan. Maar niet zo dat ze op allerlei aan de orde zijnde problemen toepasbaar is, dat je er zo maar recepten uit kunt halen.

- Toch gaan er heel wat mensen met dergelijke gedachten in hun achterhoofd geschiedenis studeren.

En trekken dan vooral naar de contemporaine geschiedenis. Nou ja, er zijn natuurlijk talloze vormen van geschiedenis en er zijn talloze vormen van historische belangstelling. Maar het is niet zo dat de geschiedenis lesjes leert; je kunt er hoogstens een algemene wijsheid uit halen. Burckhardt zei dat mooi: "Nicht um kluger zu werden, für ein andermal, sondern um weiser zu werden, für immer..."

- Heeft u concreet een bepaalde affiniteit met een bepaalde geschiedfilosoof of een bepaalde benadering van de geschiedenis? U heeft wel eens verteld dat u Marc Bloch had ontmoet.

Nee, Bloch niet, Lucien Febvre. Nou, die leeft voort in Braudel en die hele Annales-groep nietwaar.

- Heeft u geprobeerd in die traditie te werken?

Nee, ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is en ik probeer niets in deze zin. Maar ik moet zeggen dat ik me met Lucien Febvre in het bijzonder, en veel minder met zijn

volgelingen, of epigonen, wel verwant voel. En wie ik zeer bewonder tegenwoordig dat is Bernard Guenée; een heel voortreffelijke man, misschien meer nog dan DUBY. Overigens vind ik die mensen van de Annales wel vreselijke doordrijvers; op andere vormen van geschiedenis kijken ze met minachting neer. Vorig jaar hebben ze zo'n grote encyclopedie uitgegeven: La Nouvelle Histoire. Moet je zien wat voor historici ze daar opnemen en welke er volkomen doodgezwegen worden: het lijkt wel een sowjet-encyclopedie. En zo'n titel: La nouvelle histoire, vind ik arrogant.

- Toch bent u uw hele leven erg Frans georiënteerd geweest.

Jawel, jawel, maar Engelse en Amerikaanse geschiedschrijving vind ik vaak ook heel goed. Mannen als Hexter en Elton en van de ouderen Trevelyan lees ik met plezier. En dan in Nederland Huizinga en voor Burckhardt heb ik ook bewondering.

Huizinga heb ik trouwens nog een paar maal ontmoet; de eerste keer was bij het afscheid van Kernkamp in het Hotel des Pays-Bas in Utrecht. Toen is hij daar nog als sneltekenaar opgetreden; dat kon hij heel goed. Ik heb hem ook wel eens gehoord, toen hij in Amsterdam een voordracht hield over natuurbeeld en historische beeld in de achttiende eeuw voor de Pierson-stichting. En in de oorlog, toen hij in De Steeg was, ben ik eens een hele dag bij hem geweest. Ik was net gepromoveerd en hij had me uitgenodigd. Hij was toen aan het schrijven aan Geschonden Wereld.

- Heeft u toen gemerkt dat hij een dergelijk pessimistisch boek aan het schrijven was?

Nou, dat heeft hij niet gezegd en het was trouwens niet pessimistisch; het was nogal optimistisch. Hij dacht dat het na deze oorlog tot een verzoening tussen Oost en West zou komen, tot een toenadering tussen de socialistische en de kapitalistische wereld, waarbij wij dan een theelepeltje socialisme zouden moeten slikken en zij een papelepel kapitalisme.

- Zijn er nu ook nieuwe mensen in Nederland wiens manier van geschiedenis bedrijven u aanspreekt?

Ja, en dat is iemand die hier vroeger ge-

studeerd heeft, Van Deursen. Hij is nu hoogleraar aan de VU en hij is merkwaardig goed. Dat heb ik vroeger nu helemaal niet in die jongen vermoed; hij was zo echt het knappe jongetje, heel gereformeerd, hij wilde ook nooit mee naar de kermis, dat was zonde. Maar hij is erg veranderd, heel wat menselijker geworden en hij is een voortreffelijk historicus. Verder moet ik wel zeggen dat ik blij ben dat prof. Vaughan mij is opgevolgd. Er waren ook goede mensen in Nederland te vinden geweest hoor, maar deze opvolger is mij persoonlijk het meest welkom.

- U heeft wel vertrouwen in hem?

O, Vaughan is een man met grote bekwaamheden en het is ook zo leuk dat hij zo veelzijdig is; hij is een vogelkenner. Ik ben alleen bang dat hij nu uit de Bourgondische tijd is; hij is nu geïnteresseerd in Arctische zaken en bovendien in de Europese eenwording. Hij is dat Bourgondische niet vergeten hoor, maar ik geloof niet dat het in de voorgrond van zijn belangstelling staat. Hij heeft nu dat grote boek in vier delen geschreven en een samenvatting ervan en nu was het tijd om iets anders te gaan doen. 't Is een heel bijzondere man; alleen het Nederlands voor de colleges zal nog wel niet meevallen, denk ik.

- Heeft u trouwens ook wel eens iets totaal anders gedaan dan Bourgondië?

O ja, natuurlijk; ik heb b.v. wel eens gesproken en gepubliceerd over architectuurgeschiedenis en ik heb belangstelling voor de hele kunst- en literatuurgeschiedenis. En binnen de Middeleeuwen heb ik me ook wel met andere onderwerpen dan de Bourgondische geschiedenis bezig gehouden.

- U heeft b.v. een themagroep gegeven over de positie van de vrouw in de Middeleeuwen. Heeft u bijzondere belangstelling voor emancipatorische geschiedenis?

Nee, geen bijzondere belangstelling, maar wel óók belangstelling. De geschiedenis is natuurlijk vol van emancipatiebewegingen, sociale emancipatie, nationale emancipatie, maar het gaat me te ver om het als een aparte tak van de geschiedenis te gaan beoefenen. Geschiedenis is natuurlijk een soort verzamelnaam voor

een scala van activiteiten, en er zullen op den duur wel allerlei aparte studievakken uit voortkomen; polemologie is zoiets.

- U prefereert dus een houding van overal voor openstaan bij de geschiedschrijving, dus ook voor vrouwen?

Zeker. En ik vond het een aardig onderwerp; ik kan me voorstellen dat iemand zich daaraan gaat wijden, maar om er nou een aparte studierichting van te maken, nee. Maar ik vind het wel een positieve ontwikkeling dat de historische belangstelling zich verbreed heeft tot een aantal onderwerpen die vroeger buiten het gezichtsveld lagen. Natuurlijk moeten de nieuwe onderwerpen de oude niet verdringen; dat zou het kind met het badwater weggooien zijn. En ook hoeft je niet zo ver te gaan om het te brengen als la nouvelle histoire.

Ik zie ook een terugkeer van de literaire vorm van de geschiedenis, de geschiedenis als verhaal; vooral in Engeland weten ze daar vorm aan te geven. De geschiedenis is natuurlijk meer dan alleen maar tabellen en statistieken, zoals sommige, niet alleen Franse, historici schijnen te denken. Statistieken suggereren vaak een exactheid die ze in werkelijkheid niet hebben; ze zijn natuurlijk wel leuk als illustratiemateriaal, in de bijlagen, maar je moet niet zeggen dat de rest er niets toe doet. Geschiedenis moet in de vorm van een goed leesbaar verhaal gegoeten worden; ook de gewone, historisch geïnteresseerde leek moet het kunnen lezen. Het hoeft nu niet direct de populairre kant uit, het moet wel op niveau gebeuren; zoals Huizinga b.v. deed en in zekere zin Romein en Geyl ook. Die schreven boeken die gelezen worden, een boek als De Erflaters staat niet alleen in de kast van historici.

- Een dergelijke aanpak vereist toch wel enig literair talent?

Ja, niet iedereen kan dat en men moet zich zeker niet forceren en "mooi" willen schrijven, want dan pakt het averechts uit. Je hebt stijl of je hebt het niet en als je het niet hebt is het jammer, maar probeer dan tenminste zo correct mogelijk te schrijven.